

זורקים מילים עבריות כמו "ליכוד", "מע"ר", "העולם הזה" (השם "מרי" לא נקלט עדיין אצלם. וקשה מאוד להסבירו ב"אנגלית) ומגלים בקיאות מדהימה על הרעשה במפלגות אלה.

מה הם סיכויי הליכוד? האם הליכוד ישתתף בממשלה? האם יש סיכויים לדין להיות ראש-ממשלה? האם תקום הגה חדשה במערך? מהם סיכויי רשר מת העולם הזה? האם תיתכן חזית משותפת של כל היונים? האם יתכן רוב של היונים? האם יפרוש דיין מן המערך? שאלות אלה ורבות אחרות נשאלו בי דאגה, אפילו בחרדה. גם זאת היתה חוויה חדשה.

זכורני ימים כשהיה קשה לשכנע ערבי כלשהו שישראל אינה מדינה מונוליתית, שכל אזרחיה חושבים בצורה שווה, ושר אין בה אפוזיציה של ממש. זה היה חלק מן המיתוס הערבי.

מיתוס זה נשבר. הערכים מכי חילים עתה כגוונים ובגוונים-גוונים כישראל.

לא רק הסובייטים קבעו את הטאקטיקה שלהם לאור הרצון לחזק את מחנה-השלום בישראל. גם הערבים התחילו להיות מודעים לצורך זה. כך קרה שתחסיין באשיר, דובר המישלחת המצרית, פנה אל ציבור הבוחרים בישראל במסיבת-עיתונאים רשמיים, וקרא לו "לא להצביע בעד ההנהגה המליטרסיתית הזקנה" — פנייה שלא יכלה כלל לעלות על הדעת לפני עשר שנים, כשהגישה הערבית היתה ש"כל ה"ישראלים הם אותו הדבר".

הערבים חוזרים

ישראלים

אזתה מסיבת-עיתונאים מצרית היתה חוויה בפני עצמה, גם מבחינה אחרת.

באחת השיחות שלי עם הערבים, נשאלתי מה אפשר לעשות כדי לחזק את שאיפת-השלום בציבור הישראלי. הסברתי ל"בן-שיחי" שהבעיה בישראל אינה ש"הציבור אינו רוצה בשלום — להיפך, שאיפה זו חזקה ואיתנה. הבעיה היא ש"רבים משואפי-השלום אינם מאמינים באפשרות של שלום. את הספקנות הזאת הנובעת מאורך המלחמה בין ישראל וה"עולם הערבי. אפשר לחסל רק בעזרת מעדים שימחישו בצורה ברורה וחזונית את השינוי שחל במצב.

בין השאר הצעתי לערבים להזיז מין את העיתונות הישראלית למסיבות-העיתונאים שלהם. קובלתי תי תשובה מן במקום: נא להזיז דיע לכך העיתונאים הישראליים שהם מוזמנים.

וכן, שעה קלה אחרי נאומי הנגדה של פהמי בתשובה לבן, כאשר התכנסו מאות עיתונאים לשמוע את דברי הדובר ה"מצרי, היו ביניהם תריסר עיתונאים "ישראליים. הם עדיין לא העזו לשאול שא"ל. עשיתי זאת במקומם.

כשסיים תחסיין באשיר, הדובר, שהיה פעם תלמידו של קיסניגר, את דבריו הפתיחה שלו ושאל אם יש שאלות. הייתי אחד מרבים שהזיזו יד. באשיר פנה אלי, ואמר בהדגשה: "בבקשה, מר אבנרי, שאלתי: "מר באשיר, שרי-החץ המצרי די דיבר היום על חזויות החוקיות של העם הפלסטיני. האם אתה יכול לפרט מה הן זכויות אלה, לדעת הממשלה המצרי? למה? למשל, האם הן יכולות לבוא על סיפוקן בהקמת מדינה פלסטינית בגדה המערבית וברצועת עזה?" באשיר השיב שרק הפלסטינים עצמם יכולים לתת את התשובה על כך, וכי על כן יש צורך בהזמנת מישלחת פלסטינית.

כך נקבע התקדים. למחרת היום, ב"מסיבה הבאה של באשיר, כבר היו כמה ישראלים ששאלו שאלות וקיבלו תשובות. ואילו במסיבת-העיתונאים של אבא אבן, שנתקיימה שעה קלה לפני כן, נכתו רוב הכתבים הערבים, אחד מהם, שהציג עצמו בפני מלא כשליח אל-אחראם, אף הציג שאלה ונענה באריכות.

הרוח של ז'נבה

ורמזיציה" זו, הקטנה לכאורה אך הגדולה בחשיבותה, היתה חלק ממה שאפשר לקרוא "הרוח של ז'נבה" — המזכירה, אגב, לא מעט את "הברית

לראות את גרומיקו יושב, מאסיבי וחסר-תנועה כמו פסל חסוב מאבן, מול קיר סינגר התוסס והעצבני, כדי לחוש בזאת. נאומי של גרומיקו היה שיא של מתינות. הוא יצא מגדרו כדי להדגיש את זכויות-הקיום הבלתי-מעורער של ישראל, בהוסיפו על הנוסחות הסובייטיות השיגור-תיות איזכור מיוחד לישראל. הוא עשה גם דבר שלא עשה מוזמן, כשהזכיר ב"מפורש את חלקה של ברית-המועצות ב"הקמת המדינה.

כאשר השמיע את המלים הפרוואיות, היבשות, ללא שמץ של רגש, אי-אפשר היה לשכוח שאותו קול עצמו ביטא לפני 26 שנים את המלים הגורליות: שהביאו להחלטת האו"ם על הקמת המדינה.

היה זה גרומיקו, אותו גרומיקי קן, שהדריח את העולם ב"1947 כנאום שבישר את תמיכת ברית המועצות ברעיון המדינה היהודית. אותה שעה עדיין ניהלו הקומוניסטים בכל העולם, ובראשם אנשי מק"י (אז פק"פ) בארץ-ישי ראן, תעמולה קיצונית נגד רעיון זה.

נאומי של קיסניגר היה, בלי ספק, הר מאורע הגדול ביותר של אותו יום. הקי שבתי לו בהנאה מיוחדת. כי ערב צאתי מהארץ כתבתי מאמר על "מסע לתוך מר"ח", ובו פסקים מספרו של קיסניגר ש"נראו לי רלוונטיים לגבי הוועידה (העולם הזה 1894). והנה, כנאום זה, חזר קיסניגר גר מילולית דווקא על פסקים אלה — כאילו קרא מתוך טקסט שהיה ידוע לי-שינוי מראש.

יש החוששים מפני "שלום כפוי". גם אני איני חסיד שלו. הייתי מצדיק שלום שיבוא ביוזמה ישראל, על פי חוכמת ישראלית, כתוצאה מתנופה רעיונית שלנו. אבל בהעדר אפשרות כזאת, בגלל מהות הקבוצה העומדת בראש ישראל, יש הר"בה ברכה ביוזמה היצוגית שתביא להסדר (כפי שאמרנו בשעתו בכנסת: "שלום כפוי מרצון עדיף על שלום כפוי, אך שלום כפוי עדיף על מידחמה בהתנדרבות").

החזון של הקמת מדינת-ישראל התגשם בשעת-רצון היסטורית, כאשר שרר למשך זמן קצרצר ירח-ידיבש אמריקאי-סובייטי. מאז נטרש המאבק בין שתי המעצמות, והיתה לו השפעה קטלנית על גורל ה"מרחב.

עכשיו יש שוב שעת-רצון כזאת. אין לדעת כמה זמן תימשך השותפות האמריקנית-סובייטית, אם תספיק להוליד שלום במרחב, תהיה זאת תוצאה שתדמה בחשיבותה לזאת הקמת המדינה.

נגישות בתוך-חדרים

רקע זה יש חשיבות מכרעת ל"התקרבות הסובייטית-ישראלית, ש"מצאה את ביטוייה בפגישה גרומיקו-אבן. אני שמח מילאת תפקיד מסוים ביוזמה פגישה זו — תפקיד שהוגדר עליי טיימס הלונדוני ועיתונים אחרים כמכריע. "פגישה גרומיקו-אבן" השובה יותר מ"אשר ועידת-ז'נבה עצמה". אמר אריק רור לו, איש לה חונן, המומחה הנודע לענייני המרחב.

הערה זו נכונה לגבי מאורעות רבים שהתרחשו באותם הימים בז'נבה. מה ש"התרחש מאחורי הקלעים היה חשוב יותר ממה שהתרחש לפני הקלעים. חדרים ב"בתמלול היו חשובים יותר מאולם ה"מליאה.

שם, במליאה, ענ פני השטח הירוק ובין ציורי-הענן המוזהבים ש"הציור הספרדי הזהה מארזה פרט, נערך מעמד היסטורי סימלי. בחדרים הקטנים נקבעו הדברים הממשיים.

נציגי הממשלות נפגשו בלי הרף, בהר"בים שונים. אבל לא רק הם. נפגשו גם אנשים בלתי-רשמיים. במשך ארבעה ימים, היו לי עשרות ש"חות מסוג זה. חלקן התקיימו במלון שלי, כמו השיחה עם חבר המישלחת הסובייטית. חלקן התקיימו כלאחר יד, בטרקלין, כבר במסעדה של מלון אינטרקונטיננטל, שם שכנו המישלחות האמריקאית ו"המצרית. חלקן התקיימו באותו מלון ב"חדרים.

החוויה החזרת בכל השיחות האלה — פגעט כפי יוצאת מן הכלל — היתה התחושה הכללית שגורל ז'נבה ייחרק ביום-הבחירות בישראל.

היה זה די מוזר לשמוע דוברים ערביים

ירח-הדבש השני: גרומיקו-וקיסניגר

מי וקרא לעבר אבן אבן "אתה לא מאור כל כך גדול! אתה לא מאור כל העור לם!" פרצו הישראלים בצחוק יחד עם הערבים. נדמה לי שכל אחד צחק משר"החוץ שלו).

שתי מסיבות העיתונאים, כמו צאירשבת, שיפרו כהרבה את ה"אווירה, גרמו להרגשה הכללית הטובה, וביטחון שהעסק מתהליך לזו ברצינות.

מבול עד ז'נבה

היסטוריה של הצינונות התחילה ה"בבאול. בין בבאול וז'נבה מפרידות רק כמה דקות של טיסה.

קירבה זו כבר גרמה לכמה בדיחות טפלות ("המדינה התחילה בבאול ותסתיים ב'ז'נבה").

אבל יש זה ערך סימולי, חיובי ועמוקי.

מה קרה בבאול? יהודי שסיסמתו ב"חיים היתה "אם תרצו, אין זו אגדה!" כינס יהודים מכל העולם, למען רעיון ש"נראה או מופרך עד כדי אבסורד: הקמת מדינה יהודית בפניה שומה ונידחת של המיזורה התיכון.

החזון הזה התגשם.

מאז הקמת המדינה, היא חולמת על אגדה חדשה: כינון השלום בינה ובין העולם הערבי, שהתנגדותו להגשמת ה"ציונות לא נלקחה כלל בחשבון בקונגרס של בבאול. במשך שנים אמרנו: אם גר"צה, לא תהיה זאת אגדה. השלום, שנראה רק אתמול רחוק ובלתי-אפשרי כימעט כמו עצם הקמת המדינה בימי הרצל, יקום אם נפעל למענו.

התנאים הפוליטיים מאפשרים זאת. חל שינוי ביחסי ארצות-הברית-ברית-המועצות, ביחסי ברית-המועצות-ישראל, ב"חסי ערביי-ישראל. את הרגע הזה צריכים לנצל מיד, לפני שיחלוף.

אם תרצו, יקום השלום בז'נבה.